

**UNIVERSITATEA „OVIDIUS” CONSTANȚA
FACULTATEA DE TEOLOGIE
ȘCOALA DOCTORALĂ
SPECIALIZAREA: NOUL TESTAMENT**

**Hristos – calea către Tatăl și împreună lucrător
cu creștinul pentru dobândirea împărăției
cerurilor
-Rezumat-**

**Coordonator Științific:
Î.P.S. Prof. Univ. Dr. Prorector Teodosie Petrescu**

**Doctorand,
Ichim Cristian**

Constanța
2014

CUPRINS

INTODUCERE.....	5
 CAPITOLUL I: HRISTOS - CHIPUL TATĂLUI ȘI CREAREA OMULUI DUPĂ CHIPUL SFINTEI TREIMI.....	 15
• I.1. Protoevanghelia–promisiune divină a mântuirii lumii de Mântuitorul	34
• I.2. Profeții mesianice despre venirea în lume a lui Mesia.....	42
• I.3. Întruparea Fiului lui Dumnezeu la plinirea vremii.....	69
 CAPITOLUL II: FIULUI LUI DUMNEZEU DEVENIT, PRIN ÎNTRUPARE ȘI FIUL OMULUI. ACTIVITATEA SA ÎN LUME.....	 83
• II.1. Fiul Îl descoperă lumii pe Tatăl.....	97
• II.2. Iisus Hristos doctorul trupurilor și al sufletelor, vindecă pe bolnavii și învie pe morți.....	108
• II.3. Iisus Hristos, Dumnezeu și Om adevărat. Lucrarea Lui în lume este spre iertarea păcatelor și spre viața de veci.....	125
 CAPITOLUL III: RĂSCUMPĂRAREA OAMENILOR PRIN IISUS HRISTOS ȘI JERTFA ÎNCHINATĂ TATĂLUI.....	 134
• III.1. Iisus Hristos vine de bună voie spre patimi și moarte.....	143
• III.2. Răstignirea, Patimile, Moartea și îngroparea Domnului – Bază și garanție a răscumpărării întregii omeniri.....	157
• III.3. Învierea Domnului - mărturie a biruinței vieții asupra morții și a eliberării celor din robia iadului.....	164
 CAPITOLUL IV: ROADELE RĂSCUMPĂRĂRII ÎNSUȘITE DE CREDINCIOȘI.....	 176
• IV.1. Instituirea Bisericii ca așezământ divino-uman al mântuirii și ca punte de aur între Dumnezeu și om, care unește pământul și cerul.....	195

• IV.2. Nașterea și creșterea duhovnicească, realizate exclusiv prin Biserică, prin mijlocirea Sfintelor Taine.....	213
• IV.3. Viața în Hristos ca bază a mântuirii și îndumnezeirii oamenilor - act ce luminează calea spre împărăția cerurilor.....	223
Concluzii	254
Bibliografie generală.....	262
• Izvoare.....	262
• Scrieri Patristice.....	262
• Lucări.....	269
• Studii și articole.....	282
• Dicționare.....	289
Abrevieri.....	290
Curriculum vitae.....	295
• Listă de publicații.....	295
Declarație de onestitate.....	297

Rezumat

Lucrarea de față se vrea a fi o exegeză dogmatico-neotestamentară a lucrării Domnului nostru Iisus Hristos „Mijlocitor între Dumnezeu și oameni” (Galateni 3, 19-20; I Timotei 2, 5; Evrei 8, 6; 9, 15, 12-24) și a învățăturilor Sale, în lume, cu privire la calea ce duce spre Tatăl Ceresc și spre dobândirea Împărăției cerurilor, deoarece cunoașterea lui Dumnezeu și a lucrărilor Sale se întemeiază pe bunăvoința Sa de a ni se descoperi El însuși ca ființă absolut spirituală, pe de-o parte, iar pe de altă parte, pe posibilitatea omului ca ființă rațională de a intra în dialog, de a vorbi cu Dumnezeu, „căci Dumnezeu așa a iubit lumea, încât pe Fiul Său Cel Unul-Născut L-a dat, ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viață veșnică” (Ioan 3, 16). Căci, Iisus Hristos este Răscumpărătorul întregii omenirii și tot El este poarta de intrare în Împărăția Tatălui Ceresc, Care L-a trimis pe Fiul Său în lume spre răscumpararea tuturor oamenilor. Nimeni nu vine la Tatăl, decât prin Fiul. Astfel, pentru a înțelege bine acest aspect și pentru a putea pătrunde tainele ascunse și neștiute de mulți dintre noi, ne-am ales această lucrare **„Hristos – calea către Tatăl și împreună lucrător cu creștinul pentru dobândirea împărăției cerurilor”**, propunându-ne, bineînțeles, a pătrunde tainele lui Dumnezeu prin iubire și trăire, așa cum ne învață Sfânta Scriptură și Sfinții Părinți, căci pentru a-L cunoaște pe Dumnezeu și a intra în dialog cu El, trebuie să-L iubești, să-L simți și să-L trăiești cu toată ființa (Evrei 7, 25). Știm că, cunoașterea lui Dumnezeu nu este ușoară, dar nu este nici imposibilă, deoarece: pentru a-L cunoaște pe Dumnezeu, a-L simți și a-L trăi, creștinul trebuie doar să urmeze lui Hristos, așa cum Sfinții Apostoli au urmat lui Hristos și au dus cuvântul Evangheliei în întreaga lume „Mergând învățați toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh” (Matei 28, 19).

Dumnezeu ne vorbește prin lucrările providenței Sale și prin influența Duhului Său asupra inimii. În diferite împrejurări și situații din viața noastră, în schimbările ce se produc zilnic în jurul nostru, noi putem găsi învățături prețioase numai dacă inimile noastre vor fi deschise ca să le priceapă. Psalmistul, înfățișând lucrările providenței lui Dumnezeu spune că ”Bunătatea Domnului umple pământul. Cine este înțelept, să ia seama la aceste lucruri și să fie cu luare aminte la bunătățile Domnului” (Psalmul 33, 5; 107, 43). De asemenea, Dumnezeu ne vorbește prin Cuvântul Său. Aici noi avem, în modul cel mai clar descoperirea caracterului Său divino-uman, a modului în care Se ocupă de oameni, dar mai ales, marea lucrare de mântuire înfăptuită de Fiul Său pentru noi prin jertfa Sa de pe cruce, din marea iubire a lui Dumnezeu

pentru creație, pentru creatură. Aici ne este înfățișată istoria patriarhilor și a profeților cum și a altor bărbați sfinți din vechime. Aceștia erau oameni ”supuși acelorași slăbiciuni ca și noi” (Iacob 5, 17). În Cuvântul Său vedem cum ei se luptau cu descurajările, asemenea nouă, și totuși cum au prins iarăși curaj și au ajuns biruitori prin harul lui Dumnezeu. Văzând toate acestea, suntem încurajați în alergarea noastră după neprihănire. Când citim despre minunatele experiențe hărăzite lor, despre lumina, dragostea și binecuvântarea de care s-au bucurat și despre lucrarea pe care au făcut-o prin harul care le-a fost dat, Duhul care i-a inspirat pe ei aprinde și în noi flacăra unei dorințe sfinte de a fi asemenea lor în alergarea noastră după Dumnezeu, asemenea lor.

Omul a fost adus la existență în urma tuturor creaturilor pentru că el reprezintă o întregire a acestora și pentru că unește în sine lumea materială cu cea spirituală. Omul este slujitorul lui Dumnezeu pe pământ și purtătorul de cuvânt al întregii creații în fața lui Dumnezeu. El este solidar cu întreaga creație și responsabil, într-un fel, de ea, în fața lui Dumnezeu. Omul este constituit, așadar, din trup și suflet, ca ființă spirituală în trup. Prin trupul material, omul se simte legat de pământ, și de toate fapăturile de pe pământ. El este condiția viețuirii omului pe pământ, în timp și spațiu. Sufletul provine de la Dumnezeu prin creație (Facerea 2, 7) „Făcutu-s-a omul cel dintâi, Adam ca suflet viu” (I Corinteni 15, 45), nu prin emanație, prin el omul stând în legătură cu Dumnezeu și cu lumea spirituală.

Domnul nostru Iisus Hristos, S-a întrupat în chip de om, luând firea noastră umană „Ci S-a deșertat pe Sine, chip de rob luând, făcându-Se asemenea oamenilor” (Filipeni 2, 7), Dumnezeu fiind, spre a ne ridica pe noi din păcatul pierzării și a ne dăruia din nou posibilitatea de a intra în Împărăția Sa cea veșnică și fericită, a luminii dumnezeiești și a fericirii veșnice. Omul, creat după chipul lui Dumnezeu, tinde mereu către dumnezeire și către fericirea cea veșnică. Omul fiind creat după chipul lui Dumnezeu, numai Fiul putea să-și asume această calitate, făcându-se Fiul Omului și „să mărturisească toată limba că Domn este Iisus Hristos, întru slava lui Dumnezeu-Tatăl” (Filipeni 2, 11). Astfel, cunoașterea lui Dumnezeu este obiectivă și sigură pentru că vine de la Dumnezeu; se ajunge la ea prin credință la care se adaugă trăirea ei prin asceză și iubire „viața veșnică aceasta este: ca să Te cunoască pe Tine, Unul adevăratul Dumnezeu, și pe Iisus Hristos pe Care Tu L-ai trimis” (Ioan 17, 3).

Multe sunt căile prin care Dumnezeu caută să ni Se facă cunoscut și să ne aducă astfel în comuniune cu El. Natura vorbește fără încetare priceperii, înțelegerii noastre. Inima care se deschide larg va fi impresionată de dragostea și slava lui Dumnezeu, așa cum sunt ele

descoperite în lucrările mâinilor Sale. Urechea care se pleacă să asculte poate auzi și înțelege cele ce Dumnezeu ne transmite prin lucrurile din natură. Câmpiile cele verzi, arborii cei înalți, mugurii și florile, norii cei trecători, picurii de ploaie, murmurul pâraielor, strălucirea bolții cerești: toate acestea vorbesc inimilor noastre și ne invită să-L recunoaștem pe Cel care a făcut toate aceste lucruri.

Mântuitorul nostru legă prețioasele Sale învățături de lucrurile din natură. Copacii, păsările, florile din văi, dealurile, lacurile și cerurile frumoase, ca și întâmplările și împrejurările vieții de fiecare zi, toate erau puse în legătură cu cuvântul adevărului pentru ca astfel, învățăturile Sale să poată fi mereu vii în minte, chiar în mijlocul grijilor și preocupărilor vieții.

Dumnezeu ar dori ca fiii Săi să aprecieze lucrările Sale și să-și găsească plăcerea în frumusețea simplă și liniștitoare cu care El a împodobit căminul nostru pământesc. El este un iubitor al frumosului și, ar dori, ca noi să cultivăm curăția și simplitatea, acest farmec tăcut al florilor. Domnul Iisus Hristos spune despre Scripturile Vechiului Testament, și cu atât mai mult este aceasta valabil pentru cele ale Noului Testament: că ”ele marturisesc despre Mine” (Ioan 5, 39), Răscumpărătorul, Cel spre care sunt îndreptate toate speranțele noastre privind viața veșnică. Dar, întreaga Sfântă Scriptură ne vorbește despre Hristos, chiar de la creație, căci ”nimic din ce a fost făcut, n-a fost făcut fără El” (Ioan 1, 3), și până la făgăduința cea mai de pe urmă: ”iată Eu vin curând” (Apocalipsa 22, 12), noi citim lucrările Sale și ascultăm vocea Sa. Cu cât dorim să cunoaștem mai bine pe Mântuitorul, trebuie să citim Sfânta Scriptură, căci ea vorbește despre El.

Umple-ți inima cu Cuvântul lui Dumnezeu! El este apa vie care stinge setea ta arzătoare. El este pâinea vie venită din cer. Domnul Hristos spune: ”Dacă nu mâncați trupul Fiului Omului și dacă nu beți sângele Lui, n-aveți viață în voi înșivă” (Ioan 6, 53). Și, El se explică spunand: ”Cuvintele pe care vi le-am spus Eu sunt duh și viață” (Ioan 6, 54). Trupurile noastre sunt hrănite prin ceea ce mâncăm și bem; și așa cum stau lucrurile în domeniul natural, tot așa este și în cel spiritual. Lucrurile la care medităm vor da tonul și puterea vieții noastre spirituale. Când ființa ta se desfată la privirea frumuseții pline de atracție a pământului, gândește-te la Noul Pământ, care niciodată nu va mai cunoaște atmosfera înăbușitoare a păcatului și morții și unde fața naturii nu va mai purta deloc umbra blestemului. Lasă ca imaginația să-ți înfățișeze căminul celor mântuiți și nu uita că el va fi mult mai măreț decât poate cea mai strălucită imaginație să și-l închipuie. În diferitele daruri pe care Dumnezeu le-a așezat în natură, noi nu putem vedea decât cea mai slabă

licărire a slavei Sale. Căci este scris: ”Lucruri pe care ochiul nu le-a vazut, urechea nu le-a auzit, și la inima omului nu s-au suit, așa sunt lucrurile, pe care le-a pregătit Dumnezeu pentru cei ce-L iubesc” (I Corinteni 2, 9).

Ultima dintre fapăturile lui Dumnezeu și totodată cea mai de seamă dintre ele este omul, prin care Dumnezeu încheie și încoronează întreaga creație. Prin natura și demnitatea sa, omul se deosebește de toate fapăturile pământești, fiind însă legat de ele, după cum este legat și de lumea spirituală. Deși creat ultimul, omul ocupă o poziție unică în această lume, adică locul de mijloc între lumea spirituală și cea materială: celei dintâi îi aparține cu sufletul său, iar celei din urmă, cu trupul său. El este punctul de întretăiere între cele două lumi și o sinteză totodată a acestora, este un rezumat și o reprezentare în mic a lumii celei mari (macrososmosul), adică este un microcosmos.

Cartea Facerii descrie creația omului astfel: „Și a zis Dumnezeu: Să facem pe om după chipul și asemănarea Noastră, ca să stăpânească peștii mării, păsările cerului, animalele domestice, toate vietățile ce se târăsc pe pământ și tot pământul! Și a făcut Dumnezeu pe om după chipul Său; după chipul lui Dumnezeu l-a făcut; a făcut bărbat și femeie. Și Dumnezeu i-a binecuvântat zicând: Fiți rodnici și vă înmulțiți și umpleți pământul și-l stăpâniți” (Facerea 1, 26-28).

După cuvintele Sfintei Scripturi, a fost format mai întâi trupul omului din țărână, și apoi a fost creat sufletul prin suflare dumnezeiască. Dar, de aici nu trebuie să ne închipuim, după sensul literal al cuvintelor Scripturii, că în creația omului au fost două acte separate și succesive, creația trupului și apoi creația sufletului, ci un singur act creator sau o creație simultană a trupului și a sufletului. Căci numai așa se păstrează neatinse atotputernicia și înțelepciunea lui Dumnezeu și unitatea ființială a omului. Ceea ce vrea să exprime aici Sfânta Scriptură „Atunci, luând Domnul Dumnezeu țărână din pământ, l-a făcut pe om și a suflat în fața lui suflare de viață și s-a făcut omul ființă vie ” (Facerea 2, 7), nu este succesiunea celor două elemente, ci ideea că omul a fost creat printr-un act creator special, cu trup și suflet deodată. Deci, dacă este greșită ideea creării sufletului în urma trupului, nu mai puțin greșită este și concepția după care sufletul a fost creat înaintea trupului (preexistențialismul). Sinodul V Ecumenic (553) a respins concepția lui Origen despre pre existența sufletului, învățând despre creația simultană a sufletului și a trupului.

Lucrarea mântuirii este tema asupra careia îngerii doresc să privească, s-o cunoască; ea va constitui știința și cântul celor mântuiți de-a lungul veacurilor nesfârșite. Nu este oare vrednic să

cugetăm profund la ea și să o studiem acum cu multă luare aminte? Iubirea și mila infinită a Domnului Hristos, sacrificiul pe care l-a făcut în favoarea noastră cer din partea noastră cea mai serioasă și mai solemnă cugetare. Să stăruim mai mult asupra lucrării Domnului nostru Iisus Hristos și să medităm mai mult, a Aceluia care a venit să mântuiască pe poporul Lui de păcatele sale. Când contemplăm în acest fel marile teme ale cerului, credința și iubirea noastră vor deveni mai puternice, iar rugăciunile noastre vor fi tot mai mult ascultate de Dumnezeu, pentru faptul că ele vor fi mai mult și tot mai mult pline de credință și iubire. Va fi atunci o mai statornică încredere în Domnul Hristos și o experiență zilnică și vie a puterii Sale de a mântui în mod desăvârșit pe toți aceia care vin la Dumnezeu prin El.

Dacă vom voi să ascultăm, atunci lucrurile create de Dumnezeu ne vor învăța lecțiile prețioase ale ascultării și încrederii. De la stele, care în drumul lor fără urme prin spațiu își urmează de veacuri cursul rânduit lor, până la cea mai mică particulă, toate lucrurile din natură ascultă de voința Creatorului. Iar, Dumnezeu Se îngrijește de toate și susține tot ceea ce El a creat. El, care susține lumile nenumărate în imensitatea spațiului, Se îngrijește, în același timp, de nevoile vrăbiuței care-și ciripește fără teamă modestul său cântec. Când oamenii pornesc la istovitoare lor muncă zilnică, ca și atunci când se pleacă în rugăciune, când se culcă seara, sau când se scoală dimineața, sau când cel sărac își strânge copiii în jurul mesei lui sărăcăcioase, și unii și alții sunt în atenția veghetoare a Tatălui nostru ceresc. Nu se varsă nici o lacrimă fără ca Dumnezeu să nu fi luat cunoștință de ea. Nu exista zâmbet pe care El să nu-l fi văzut.

Nu trebuie să primim învățăturile nici unui om drept învățături ale Sfintelor Scripturi, ci personal trebuie să studiem Cuvântul lui Dumnezeu. Dacă vom îngădui altora să gândească pentru noi, atunci vom ajunge să avem numai niște energii intelectuale slabe, schiloade și capacități cu totul reduse. Puterile nobile ale minții pot fi așa de puternice datorită lipsei de preocupare cu acele subiecte vrednice de atenția lor încât își pierd puterea de a sesiza însemnătatea profundă a Cuvântului lui Dumnezeu. Puterea intelectuală se va dezvolta dacă ea este folosită spre a înțelege legătura dintre subiectele Sfintelor Scripturi, spre a compara text cu text și lucrurile spirituale cu lucrurile spirituale.

Nimic nu este mai puternic pentru întărirea intelectului ca studierea Scripturilor. Pentru dezvoltarea noastră spirituală nici o altă carte nu este așa de puternică ca să înalțe gândurile și să dea putere facultăților intelectuale ca adevărurile vaste și înnobilitoare ale Sfintelor Scripturi. Doar astfel, Îl putem cunoaște pe Dumnezeu și doar astfel putem vedea marea Lui iubire

manifestată către noi. Dacă Cuvântul lui Dumnezeu ar fi studiat așa cum ar trebui să fie, atunci oamenii ar avea vederi atât de largi, caractere atât de nobile și statornice cum rar se văd în zilele noastre.

Noi, nu putem obține înțelepciunea cerească și nu putem cunoaște pe Dumnezeu, fără o cercetare serioasă și fără un studiu însoțit de rugăciune și de iubire. Trebuie să cercetăm totul cu grijă, reflectând asupra cunoașterii divine, numai cu multă rugăciune și cu multă iubire, doar așa vom ajunge a-L cunoaște pe Dumnezeu din interiorul nostru și astfel vom primi răsplată din belsug. După cum minerul descoperă filoanele de metal prețios ascunse în sânul pământului, tot astfel cel care cercetează cu perseverență Cuvântul lui Dumnezeu, ca după o comoară ascunsă, va găsi adevăruri de o mare valoare, adevăruri ce sunt ascunse de vederea cercetătorului neglijent. Cuvintele inspirației divine, bine cumpănite în inimă vor fi asemenea unor pâraie curgând din Izvorul vieții și numai așa adevăratul creștin Îl va putea cunoaște pe Dumnezeu și Acesta va face mult rod în inima lui, căci mare este iubirea Acestui Izvor al Vieții.

Duhul Sfânt înalță și preamărește pe Mântuitorul. Este lucrarea Lui aceea de a prezenta pe Hristos, curăția neprihănirii Lui și mântuirea cea mare pe care o avem prin El. Hristos spune: ”El Mă va proslăvi, pentru că va lua din ce este al Meu și vă va descoperi” (Ioan 16, 14). Duhul Adevărului este singurul învățător eficient al adevărului divin. Cât de mult trebuie să prețuiește Dumnezeu neamul omenesc, că a dat pe unicul Său Fiu să moară pentru noi și apoi a împuternicit pe Duhul Său Sfânt să fie Învățătorul și Călăuzitorul permanent al celui credincios!

Dacă noi am crede acestea pe deplin, atunci toate îngrijorările noastre neîntemeiate ar dispărea. Viața noastră n-ar mai fi plină de dezamăgiri, așa cum este acum; căci orice lucru, mare sau mic, ar fi așezat în mâinile lui Dumnezeu, care nu este nici pus în încurcătură de mulțimea grijilor și nici copleșit de greutatea lor. Ne-am bucura atunci de o pace lăuntrică de care mulți au fost străini.

Poeții și naturaliștii au spus multe lucruri despre natură, despre cunoașterea și despre iubirea lui Dumnezeu, dar creștinismul este acela care se bucură pe deplin de frumusețea pământului de cunoașterea lui Dumnezeu cea adevărată, dar și de iubirea cea mai presus de iubire, și o apreciază la înalta ei valoare, pentru că el recunoaște în toate lucrarea mâinilor lui Dumnezeu și vede iubirea Lui și în floare și în copac și în om, cununa creației Sale. Nimeni nu poate înțelege deplin însemnătatea dealurilor, a văilor, a râului, a mării, a omului, dacă nu le privește ca o expresie a iubirii lui Dumnezeu față de om. În timp ce cugetăm la desăvârșirea

Mântuitorului nostru, vom dori să fim cu totul transformați și reînnoiți după chipul Său curat. Sufletul nostru va înseta și va flămânzi după asemănarea cu Cel pe care-L adorăm.

Sfânta Scriptură n-a fost scrisă numai pentru cei învățați; dimpotrivă, ea a fost destinată oamenilor de rând. Marile adevăruri necesare pentru mântuirea noastră ne sunt prezentate tot așa de clar ca și lumina zilei; nimeni deci, nu va fi dus în rătăcire și nu va pierde cărarea, cu excepția celor care urmează propria lor judecată în loc să urmeze voința lui Dumnezeu, care este așa de clar descoperită în Cuvântul Său. Astfel, despre cele două elemente constitutive ale naturii omenești ne vorbește Sfânta Scriptură nu numai în descrierea creației, ci și în multe alte locuri, natura spirituală a omului fiind numită uneori suflet, alteori spirit (*psyche*, respectiv *pneuma*). Sufletele celor răposați sunt numite deopotrivă și spirite sau duhuri, iar despre cei care mor, se spune că iese de la ei spiritul, duhul sau sufletul „Și-a dat duhul” (Matei 27, 50). Mântuitorul spune într-un loc că „Își pune viața pentru oile Sale” (Ioan 10, 15), iar în altul, că „își dă duhul” (Luca 23, 46). Deci, spirit sau duh și suflet sunt numai termeni diferiți care exprimă aceeași realitate din om, anume principiul de viață. Caracterul dihotomic al naturii omenești este afirmat cu claritate, Dumnezeu fiind creator și al trupului și al sufletului, din care este alcătuit omul, iar om nu este trupul singur și nici sufletul singur, ci omul constă din suflet și trup, amândouă fiind un tot.

Invocând textele din I Tesaloniceni 5, 23 „Însuși Dumnezeuul păcii să vă sfințească pe voi desăvârșit și întreg duhul vostru, și sufletul și trupul să se păzească” și Evrei 4, 12 „Căci cuvântul lui Dumnezeu e viu și lucrător și mai ascuțit decât orice sabie cu două tăișuri, și pătrunde până la despărțitura sufletului și duhului” și sprijinindu-se pe filosofia lui Platon și Plotin privind ființa omului, apolinariștii, precum și unii teologi protestanți susțin o concepție trihotomistă despre natura omului, care, spun ei, se compune din trei elemente: trup, suflet și spirit. În aceste texte, numai aparent se vorbește despre trei elemente componente ale naturii umane. În realitate însă, sufletul și spiritul nu sunt două realități separate între ele, astfel încât să conducă la o constituție trihotomică a omului, ci două funcții ale aceleiași naturi spirituale a omului, sufletul fiind puterea vieții organice, iar spiritul puterea vieții spirituale.

Constituția dihotomică a omului este afirmată pretutindeni în Sfânta Scriptură, iar Mântuitorul vorbește atât despre trupul omului, cât și despre sufletul lui. Omul care duce o viață în duhul lui Hristos este un om spiritual, iar cel care se leagă de lumea aceasta devine om trupesc. În concepția creștină, sufletul este o substanță reală, imaterială, rațională, vie și

nemuritoare. Mântuitorul spune că sufletul nu poate fi ucis precum trupul (Matei 10, 28), căci trupul este slab, iar spiritul puternic, imaterial, cu care Dumnezeu a înzestrat pe om.

Omul este superior celorlalte viețuitoare nu numai prin suflet, ci și prin trupul său. Trupul a fost creat cu o menire deosebită, de a fi purtătorul unei vieți spirituale; deși inferior sufletului, trupul nu este un reflex sau o umbră a sufletului și nici o închisoare a lui, cum susține platonismul, ci element de origine dumnezeiască, ca și sufletul. Dacă Hristos a primit să se întrupeze, înseamnă că trupul participă la mântuire și că legătura dintre suflet și trup este o unitate indisolubilă. Este evident că unirea între suflet și trup, în unitatea persoanei umane, este o taină deosebită pentru înțelegerea umană. Inserarea spiritului în natura materială este atât de intimă, încât elementul spiritual uman nu poate fi conceput ca spirit pur, ci de la început trebuie înțeles ca spirit întrupat sau ca trup cu rădăcini în spirit. Omul este capabil de simțire și de cunoaștere prin simțuri, care păstrează însă și manifestă conștiința de sine, libertatea și puterea mișcării sale prin trecerea timpului. Astfel, omul are posibilitatea unui mod de existență după propria-i voință, întrucât conștiința are trupul participant la actele de cunoaștere și de mișcare ale spiritului.

Trupul în întregimea lui este de o sensibilitate nesfârșit de complexă datorită sufletului. În el este percepută de om toată vibrația lumii, precum tot prin el se exprimă relația complexă a persoanei umane cu lumea. Trupul nu e rău prin natura sa, nu el este cauza păcatului și a relelor care bântuie viața omului. Fără să fie rău în sine, trupul e totuși supus păcatului. De unde provine aceasta? Sfinții Părinți i-au identificat izvorul în neascultarea omului față de voia lui Dumnezeu. Sufletul păcătos a tras și trupul în mocirla păcatului. Posibilitatea întăririi trupului este dată prin fuziunea acestuia cu sufletul, prin unitatea sintetică a ființării sufletești și trupești a omului. Omul constituie o unitate corporal - spirituală, în înțelesul că nici unul dintre aceste elemente nu poate lipsi fără ca omul să înceteze de a fi om. Dacă omul e o „unitate sintetică”, urmează că binele făcut nu e numai al sufletului, ci și al trupului și tot așa, răul săvârșit e al sufletului, dar și al trupului. Răspunzător de cele săvârșite, fie bune, fie rele, e omul întreg, suflet și trup, fiindcă omul întreg le realizează. Sfinții Părinți fac distincție între trupul ca element constitutiv al omului și trupul ca unealtă a păcatului.

Calitatea de chip al lui Dumnezeu impune omului datoria de a-și conforma viața cu Dumnezeu. Omul este menit să ajungă la asemănarea cu Dumnezeu prin rămânerea voluntară în bine, prin dobândirea virtuților, prin conclucrarea liberă cu harul divin necreat. Cu toate că trupul

se poate împotrivi sufletului, totuși numai în unire se pot săvârși fapte bune. Sufletul poate să-și păstreze libertatea, nedevenind rob al trupului, dar poate face din el fie necurățire, fie templu al lui Dumnezeu. Trupul poate fi transfigurat de puterea Duhului Sfânt, așa cum harul divin poate transfigura materia.

Omul are o poziție specială și o menire nu numai față de natura din care este luat trupul său, ci și în raport cu Dumnezeu și cu sine însuși. În raport cu Dumnezeu, poziția și misiunea omului se determină în legătură cu scopul creației în general. Menirea omului constă în cunoașterea și iubirea lui Dumnezeu, în preamărirea Lui, în comuniunea tot mai strânsă cu Dumnezeu. În raport cu sine însuși, misiunea omului constă în a se dezvolta și desăvârși neîncetat, realizând prin practica virtuții, ajutat de harul lui Dumnezeu, asemănarea tot mai deplină cu Dumnezeu. În raport cu natura și cu întreaga creație, misiunea omului constă în a fi purtătorul de cuvânt al lumii în fața lui Dumnezeu și reprezentantul lui Dumnezeu în ea, stăpânul ei, din puterea lui Dumnezeu, spre a o duce și pe ea la desăvârșire.

Când se vorbește de om, în creștinismul răsăritean se are în vedere calitatea acestuia de persoană, chip al lui Dumnezeu, în care opoziția dintre suflet și trup își pierde sensul, dispărând în unitatea chipului.

Lucrarea noastră **„Hristos – calea către Tatăl și împreună lucrător cu creștinul pentru dobândirea împărăției cerurilor”** va fi structurată în patru capitole și mai multe subcapitole, în care vom dezvolta și cerceta următoarele teme:

Capitolul I **„Hristos chipul Tatălui și crearea omului după chipul Sfintei Treimi”**, vom pleca de la prima vestire a venirii unui Răscumpărător în lume „Dușmănie voi pune între tine și femeie, între sămânța ta și sămânța ei; ceasta îți va zdrobi capul, iar tu îi vei înțepa călcâiul” (Facere 3, 15), imediat după căderea protopărinților noștri Adam și Eva în păcat. Aceasta vestire numită „protoevanghelie”, este cea care ne arată întrezărirea venirii lui Hristos în lume, Fiul lui Dumnezeu, care va zdrobi capul șarpelui „Dușmănie voi pune între tine și femeie, între sămânța ta și sămânța ei; aceasta îți va zdrobi capul, iar tu îi vei înțepa călcâiul” (Facerea 3, 15), și va face să răsară sămânța dreptății divine pe pământ, din pânțele unei Fecioare curare. Acest fapt este vestit de proorocii mari și mici ai Vechiului Testament (Isaia cap. 42, 50, 52, 53; Ieremia cap. 31; Iezechiel cap. 34, 37) și de stigările lor către poporul ales ce umbla în întuneric, arătând aceștia toate cele cu privire la întruparea Domnului la plinirea vremii, misiunea Sa în lume, dar și

Patimile, Moartea, Învierea Sa și Înălțarea Sa la cer. Toate sunt vestite de prorocii Vechiului Testament cu lux și amănunte.

În capitolul al II-lea „**Fiul lui Dumnezeu devenit Fiul Omului prin întrupare și activitatea Sa în lume**”, vom dezvolta în cercetarea noastră modul în care Tatăl Îl descoperă pe Fiul Său în lume, precum și modul cum Domnul nostru Iisus Hristos îi vindecă pe cei bolnavi și îi cheamă pe toți cei morți - sufletește - la viața cea veșnică și fericită. Iertându-le păcatele tuturor celor ce Îl vor urma, prin Patimile, Răstignirea și Învierea Sa din morți, Hristos Fiul lui Dumnezeu Cel Răstignit și Înviat, Îi va conduce pe toți oameni spre Împărăția Tatălui, o Împărăție fără de sfârșit, o Împărăție a iubirii și a armoniei veșnice, o Împărăție a desăvârșirii.

Capitolul al III-lea „**Răscumpărarea oamenilor prin Iisus Hristos și jertfa Sa închinată Tatălui**” vine să susțină cele arătate în capitolul anterior scoțând în evidență de data aceasta faptul că Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, vine la patimă și la răstignire de bunăvoie, ascultând și îndeplinind porunca Celui ce L-a trimis; căci Patimile, Răstignirea și Îngroparea sunt momente răscumpărătoare pentru întreaga omenire; iar Învierea Domnului a biruit moartea și a golit iadul de dreptii lui Dumnezeu ce locuiau în întuneric, este un moment crucial pentru întreaga omenire din toate timpurile și locurile.

În ultimul capitol al IV-lea „**Roadele răscumpărării însușite de credincioși**” vom dezvolta și vom arăta actele prin care fiecare credincios în parte, dar și în comunitate se poate mântui, dar nu în afara Bisericii, ci în Biserică, care este așezământul mântuirii noastre și punte de trecere între Dumnezeu și oameni. Toate aceste roade și practicarea virtuților în viața fiecăruia, creștinul le poate primi numai prin Sfintele Taine care sunt „de viață făcătoare” și calea spre Părintele ceresc. Îndeplinind și trăind după poruncile lui Dumnezeu, creștinul se face părtaș la bucuria și dragostea Tatălui ceresc și astfel se va anticipa Împărăția cerurilor pentru cei ce respectă și Îl iubesc pe Dumnezeu cu sufletul și cu inima curate.

Mântuitorul nostru Iisus Hristos, Care este Calea, Adevărul și Viața, S-a deșertat pe Sine de cele dumnezeiești, nedepărtându-se de ele, și a luat chip de om, luând asupra Sa firea noastră cea umană (Filipeni 2, 7), Dumnezeu fiind, spre a ne ridica pe noi din păcatul pierzării și a ne dărui din nou posibilitatea de a intra în Împărăția Sa cea veșnică și fericită, a luminii dumnezeiești și a fericirii veșnice. Omul, creat după chipul lui Dumnezeu, tinde mereu către dumnezeire și către fericirea cea veșnică, încă din urma păcatului strămoșilor noștri Adam și Eva, acesta era căzut în cel mai întunecat lanț al păcatului, căci legătura față către față cu

Dumnezeu s-a rupt și firea s-a pervertit, iar pentru aceasta era nevoie de răscumpărarea omului din păcat, acest lucru fiind posibil doar de una din persoanele Sfintei Treimi. Iar această persoană nu se putea fi decât Fiul, căci El este chipul Tatălui, iar omul fiind creat după chipul lui Dumnezeu, numai Fiul putea să-și asume această calitate, făcându-se Fiul Omului și „să mărturisească toată limba că Domn este Iisus Hristos, întru slava lui Dumnezeu-Tatăl” (Filipeni 2, 11). Astfel, cunoașterea lui Dumnezeu este obiectivă și sigură pentru că vine de la Dumnezeu; se ajunge la ea prin credință la care se adaugă trăirea ei prin asceză și iubire „viața veșnică aceasta este: ca să Te cunoască pe Tine, Unul adevăratul Dumnezeu, și pe Iisus Hristos pe Care Tu L-ai trimis” (Ioan 17, 3).

Lucrarea mântuitoare a lui Hristos se îndreaptă spre firea Sa omenească, pe care o umple de dumnezeirea Lui și o eliberează de afectele, patimi, moarte și consecințele păcatului stramosesc. Aceasta constituie aspectul ontologic al răscumpărării. Luând firea noastră omenească și fiind întru totul asemenea nouă afară de păcat (Filipeni 2, 7; Evrei 2, 7, 9), deci Dumnezeu adevărat și om adevărat, Hristos își îndreapta lucrarea Sa mântuitoare spre noi toți, din toate timpurile și locurile, de la Adam până la sfârșitul veacurilor, ca pe toți să ne mântuiască prin participarea la dumnezeirea manifestată în puterea pe care ne-o transmite prin firea Lui umană. Și astfel, prin firea umană asumată, Hristos recapitulează în Sine pe toți, pentru ca pe toți oamenii să-i elibereze din robia păcatului și a morții, împăcându-i cu Dumnezeu și înnoindu-i. Dar nu numai atât. Hristos recapitulează întreaga creație, fiindcă și ea a suferit de pe urma căderii lui Adam, urâtându-și chipul și împruindu-și existența (Facerea 2, 17-19), ca s-o refacă și s-o înalțe pe o treaptă superioară de existență. Având o poziție specială și o menire nu numai față de natura din care este luat trupul său, ci și în raport cu Dumnezeu și cu sine însuși, omul, are misiunea de a îndeplini scopul pentru care e fost creat și anume, preamărirea lui Dumnezeu. Deci, menirea omului constă în cunoașterea și iubirea lui Dumnezeu, în preamărirea Lui, în comuniunea tot mai strânsă cu Dumnezeu. Deci, în raport cu sine însuși, misiunea omului constă în a se dezvolta și desăvârși neîncetat, realizând practica virtuților creștine în viața sa, ajutat fiind de harul lui Dumnezeu, și ajungând la asemănarea tot mai deplină cu Dumnezeu. Iar în raport cu natura și cu întreaga creație, misiunea omului constă în a fi purtătorul de cuvânt al lumii în fața lui Dumnezeu și reprezentantul lui Dumnezeu în ea, stăpânul ei, din puterea lui Dumnezeu, spre a o duce și pe ea la desăvârșire.

Modul cel mai clar, în descoperirea lui Dumnezeu este marea lucrare de mântuire înfăptuită de Fiul Său pentru noi prin jertfa Sa de pe cruce, se vede din marea iubire a lui Dumnezeu pentru creație, pentru creatură. Nu trebuie să primim învățăturile nici unui om drept învățături ale Sfintelor Scripturi, ci personal trebuie să studiem Cuvântul lui Dumnezeu. Dacă vom îngădui altora să gândească pentru noi, atunci vom ajunge să avem numai niște energii intelectuale slabe, schiloade și capacități cu totul reduse. Puterile nobile ale minții pot fi așa de puternicite datorită lipsei de preocupare cu acele subiecte vrednice de atenția lor încât își pierd puterea de a sesiza însemnătatea profundă a Cuvântului lui Dumnezeu. Puterea intelectuală se va dezvolta dacă ea este folosită spre a înțelege legătura dintre subiectele Sfintelor Scripturi, spre a compara text cu text și lucrurile spirituale cu lucrurile spirituale.

Nimic nu este mai puternic pentru întărirea intelectului ca studierea Scripturilor. Pentru dezvoltarea noastră spirituală nici o altă carte nu este așa de puternică ca să înalțe gândurile și să dea putere facultăților intelectuale ca adevărurile vaste și înnobilitoare ale Sfintelor Scripturi. Doar astfel, Îl putem cunoaște pe Dumnezeu și doar astfel putem vedea marea Lui iubire manifestată către noi. Dacă, Cuvântul lui Dumnezeu ar fi studiat așa cum ar trebui să fie, atunci oamenii ar avea vederi atât de largi, caractere atât de nobile și statornice cum rar se văd în zilele noastre.

Cercetarea noastră *Hristos Calea către Tatăl și împreună lucrător cu creștinul pentru dobândirea Împărăției cerurilor*, vine să întregească studiile teologice cu privire la faptul că Hristos este „Calea Adevărul și Viața”, fapt ce este revelat de Dumnezeu încă de la Facere (3, 15), ce reprezintă prima vestire a venirii unui Răscumpărător în lume, imediat după căderea protopărinților noștri Adam și Eva în păcat. Aceasta vestire numită „protoevanghelie”, este cea care ne arată întrezărirea venirii lui Hristos în lume, Fiul lui Dumnezeu, care va zdrobi capul șarpelui „Dușmănie voi pune între tine și femeie, între sămânța ta și sămânța ei; aceasta îți va zdrobi capul, iar tu îi vei înțepa călcâiul” (Facere 3, 15), și va face să răsară sămânța dreptății divine pe pământ, din pânțele unei Fecioare curate. Fapt este vestit de proorocii Vechiului Testament (Isaia cap. 42, 50, 52, 53; Ieremia cap. 31; Iezechiel cap. 34, 37) și de stigările lor către poporul ales ce umbla în întuneric. Aceștia arată toate cele cu privire la întruparea Domnului la plinirea vremii, misiunea Sa în lume, dar și Patimile, Moartea, Învierea Sa și Înălțarea Sa la cer, prin profețiile lor mesianice, ce le sunt decoperite prin Revelație dumnezeiască.

Prin urmare, în Hristos-Mesia, Care este Calea, Adevărul și Viața (Ioan 11, 25; 14, 6), distingem dualitatea firilor sau naturilor, de unde decurge dubla consubstanțialitate cu Dumnezeu și cu omul, care împreună înfățișează Persoana întrupată și unică a Logosului Dumnezeiesc, preexistent din veșnicie. Astfel, firea omenească a Domnului Hristos este enipostaziată, pentru că subzistă în Persoana Cuvântului întrupat în istorie (Luca 2, 1-7), iar în ceea ce privește persoana umană, ea devine subiect al Teologiei, pornindu-se de la afirmația Sfintei Scripturi că, Dumnezeu l-a creat pe om „după chipul Său” (Facerea 1, 27), fapt ce-l deosebește substanțial de firea înconjurătoare, cu care are în comun doar elementele biologice. Persoana umană nu se circumscrie nici la trup, nici la suflet, nici la intelect întrucât, fiind creată după chipul lui Dumnezeu, este o realitate absolută care transcende elementele care subzistă în ea. Astfel, trupul omenesc nu are existență independentă, ci subzistă în subiect. Omul văzut ca persoană nu apare ca un individ al unei specii oarecare, ci ca o ființă ce are conștiință de sine și de relația sa liberă și inteligentă cu Creatorul său. Caracterul personal al omului constă tocmai în deschiderea și libertatea spre comuniune.

Înainte de cădere, în rai, trupul se înțelegea desăvârșit cu sufletul, această situație se va repeta după înviere, însă într-un grad mai intens și mai înalt. Simbioza trupului și a sufletului va duce prin spiritualizarea progresivă a trupului la reasimilarea cu Dumnezeu sau la îndumnezeire. Până atunci, sufletul, chiar după moartea trupului, va fi capabil să-și recunoască trupul, ca și cum el ar poseda, în chip firesc, unele semne prin care să poată distinge ceea ce îi este propriu față de masa comună. Parabola bogatului și a săracului Lazăr confirmă existența unor semne distinctive ale compusului uman în lumea cealaltă, înainte de înviere (Luca 16, 19-31).

Fiul lui Dumnezeu a devenit, Fiul omului, și astfel își îndeplinește întreita slujire a Sa de Profet, Arhiereu și Împărat, în lume, ascultând și îndeplinind Cuvântul Tatălui, și arătând lumii modul în care Tatăl Îl descoperă pe Fiul Său în lume, precum și modul cum Domnul nostru Iisus Hristos îi vindecă pe cei bolnavi și îi cheamă pe toți cei morți, sufletește și trupește, la viața cea veșnică și fericită. Iertându-le păcatele tuturor celor ce Îl vor urma, prin Patimile, Răstignirea Moartea și Învierea Sa din morți, Hristos Fiul lui Dumnezeu Cel Răstignit și Înviat, Îi va conduce pe toți oamenii spre Împărăția Tatălui, o Împărăție fără de sfârșit, o Împărăție a iubirii și a armoniei veșnice, o Împărăție a desăvârșirii.

Prin actul de Răscumpărare a oamenilor și de jerfă a Sa îndreptată către Tatăl, Hristos vine să scoată în evidență de data aceasta faptul că El, ca Fiul lui Dumnezeu, vine la patimă și la

răstignire de bunăvoie, ascultând și îndeplinind porunca Celui ce L-a trimis; căci Patimile, Răstignirea și Îngroparea sunt momente răscumpărătoare pentru întreaga omenire; iar Învierea Sa, a biruit moartea și a golit iadul de dreptii lui Dumnezeu ce locuiau, în întuneric, acesta fiind momentul crucial pentru întreaga omenire din toate timpurile și locurile.

Astfel, roadele răscumpărării însușite de fiecare credincios în parte, precum: credința, iubirea, nădejdea și faptele bune, dar și celelate virtuți, arăta actele prin care fiecare credincios în parte, dar și în comuniune se poate mântui, dar nu în afara Bisericii, ci în Biserică, care este așezământul mântuirii noastre și punte de trecere între Dumnezeu și oameni. Toate aceste roade și practicarea virtuților în viața fiecăruia, creștinul le poate primi numai prin Sfintele Taine care sunt „de viață făcătoare” și calea spre Părintele ceresc. Îndeplinind și trăind după poruncile lui Dumnezeu, creștinul se face părtaș la bucuria și dragostea Tatălui ceresc și astfel se va anticipa Împărăția cerurilor pentru cei ce respectă și Îl iubesc pe Dumnezeu cu sufletul și cu inima curate.

Deci, chipul omului a fost prezent în om încă de la creația sa. Ceea ce lipsea naturii umane în starea sa primordială era Ipostasul Logosului, de aceea în teologia ortodoxă se afirmă necesitatea Întrupării Fiului chiar și înainte de păcatul strămoșesc, deoarece mântuirea obținută prin Hristos nu are numai înțelesul izbăvirii de consecințele păcatului sau al unei ispășiri, ci și pe acela al îndumnezeirii umanității. Întruparea lui Hristos are ca efect nu numai tămăduirea, ci și îndumnezeirea firii umane; iar aceasta constituia ținta omului și înainte de păcat. Îndumnezeirea, sau mai precis hristificarea omului devine posibilă, astfel, prin Sfintele Taine care au rolul de a reconstitui firea originală a omului și mai presus de aceasta.

Prin urmare, trebuie să amintim din nou că, restaurarea naturii umane începe o dată cu Botezul, care încorporează persoana umană în Hristos, sau o ipostasiază în Hristos. Taina Sfântului Botez este, un eveniment ontologic care îi remodelează și îi întregește existența creată. Procesul de restaurare se continuă, apoi, cu Taina Mirungerii și culminează cu Sfânta Taină a Euharistiei care constituie centrul și izvorul vieții spirituale în Hristos. Prin Sfânta Euharistie are loc deplina unire cu Hristos și tot prin ea este transfigurat și hristificat întreg omul, în toate dimensiunile lui, cu toate simțurile și funcțiile lui psiho-somatice unite cu Hristos printr-o unire profundă⁶⁷. Credinciosul primește astfel, aluatul nemuririi sau sămânța Învierii, primește harul necreat care îndumnezeiește și transfigurează sufletul și trupul său, precum spune Sfântul Chiril al Ierusalimului că cei ce participă la Cina lui Hristos ajung contrupești și cosanguini cu Hristos, căci Îl poartă pe Hristos în ei, Trupul și Sângele Domnului, devine în trupul acelora, viață spre

comuniunea cu Dumnezeu, Cel netrupesc. Iar, această hristificare se actualizează progresiv, printr-o purificare de patimi, printr-o totală lepădare de egocentrism și printr-o rugăciune neîntreruptă. Astfel, putem spune că viața ascetică și mistică este conștientizarea progresiv integrală a vieții sacramentale.

În concluzie, în teologia ortodoxă asemănarea este concepută ca o hristificare a omului ca pnevmatizare, în cursul căreia simțurile și funcțiile sale psiho-somatice, fiind centrate în Hristos, sunt transfigurate, așa încât își certifică actualitatea cuvintele Sfântului Apostol Pavel: „Nu mai trăiesc eu, ci Hristos trăiește în mine” (Galateni 2, 20). Categoriile timpului și spațiului nu mai sunt percepute ca limite ce-l înlănțuie pe om într-o lume a neasemănării, ci capătă o valoare pozitivă prin faptul că ele constituie mediul în care are loc creșterea spirituală a omului sau intervalul pe care Dumnezeu îl pune la dispoziția ființei umane în vederea trecerii acesteia de la chip la asemănare, prin efortul său propriu și cu ajutorul harului necreat. Timpul și spațiul sunt condiții ale urcușului creaturii către Dumnezeu, iar faptul că Sfinții se pot împărtăși încă în cursul vieții terestre de o pregustare a fericirii desăvârșite atemporale și aspațiale, arată că aceste categorii nu se cer înlăturate, ci transfigurate prin deplina unire a chipului cu Arhetipul său încă în cursul acestui veac.

În același fel se poate vorbi și despre trup care, în viziunea ortodoxă, nu este asemănător unei temnițe, ce-l ține pe om prizonier într-o lume a concupiscentei. Trupul omului participă ca și sufletul la calitatea de chip și însoțește sufletul în toate acțiunile sale. De aceea, spiritualitatea ortodoxă nu accentuează o reprimare violentă a trupului ca generator de concupiscentă, ci implică transfigurarea omului întreg, suflet și trup.

În consecință, în Ortodoxie, lupta filocalică nu se duce împotriva trupului ca atare, fiindcă este opera lui Dumnezeu, ci împotriva patimilor. Prin puterea Duhului lui Hristos, care pătrunde în adâncul subconștientului uman, ca foc purificator, fiecare creștin este chemat să convertească patimile, ca mișcări iraționale ce duc la dezintegrarea omului, în virtuți raționale, care duc la transfigurarea omului și comuniunea lui cu Dumnezeu. În felul acesta, eliberarea de patimi, care are loc progresiv, afirmă pe de o parte necesitatea timpului și a spațiului ca mediu în care se desfășoară acest progres, iar pe de altă parte arată că firea trebuie însănătoșită, nu suprimată; sau, altfel spus, prin virtute omul este ridicat din starea contrară firii, în cea după fire. Această transfigurare nu este posibilă, însă, decât datorită harului necreat, care poate pătrunde și îndumnezeii ființa umană până acolo încât să devină după har ceea ce este Dumnezeu după fire.

Jertfa de pe Golgota a Mântuitorului Hristos aduce desființarea sacrificiilor sângeroase ale Legii mozaice, adevăr pe care Profetul Maleahi îl subliniază, așa cum s-a mai spus, prin anunțarea jertfei nesângeroase, Sfânta Euharistie, care se va aduce de toate popoarele și în tot locul (Maleahi 1, 11). Același profet, numește pe Mesia Îngerul Legământului (Maleahi 3, 1) și Soarele Dreptății (Maleahi 3, 20), aducător de mântuire. Aruncând o privire de ansamblu, putem spune că ideea mesianică este originală și specifică Vechiului Testament și ea se dezvoltă treptat de la general la particular. În totalitatea lor, textele mesianice ne dau mărturie prețioasă pentru cunoașterea biografiei Mântuitorului Hristos, Care se va naște dintr-o urmașă a femeii, în sânul unui anumit neam, a unei anumite seminții și familii. Deci, ideea mesianică stă la baza întregii rânduiei teocratice din perioada antică iudaică, fiind clar exprimată în Vechiul Testament, mai ales în Pentateuh și în cărțile proorocilor. Mai mult, chiar în serviciul divin, în cultul religios, al poporului evreu, și prin unele evenimente istorice, a fost prezent în mod neîntrerupt simbolul acestei idei fundamentale a Vechiului Testament.

Prin vindecarea demonizaților, Iisus Hristos este recunoscut ca Fiul al lui Dumnezeu: „Ce ai Tu cu noi, Iisuse Fiul lui Dumnezeu? Ai venit aici mai înainte de vreme ca să ne chinuiești?” (Matei 8, 29); sau „Tu ești Fiul lui Dumnezeu” (Marcu 3, 11); sau „Ce ai cu mine, Iisuse, Fiule lui Dumnezeu Celui Preaînalt” (Marcu 5, 7). Prin aceste texte evanghelice se recunoaște dumnezeirea Fiului, chiar din gura celui rău. El este primul care Îl va recunoaște și Îl va striga pe Iisus cu numele de „Fiul lui Dumnezeu”, recunoscându-i mărirea și puterea divină. Iar, prin învierea fiului văduvei din cetatea Nain (Luca 7, 12-14), prin învierea ficei lui Iair, mai marele sinagogi (Luca 8, 41-42) și prin învierea lui Lazăr (Ioan 11, 1-44), fratele Martei și al Mariei, Domnul nostru Iisus Hristos își arată iubirea Sa față de făptură, dar și puterea S-a dumenzeiască, căci aceste minunii aveau să-i întărească pe Sfinții Apostoli și mai mult în toată învățătura ce o primiseră de la Domnul pe parcursul celor trei ani și jumătate de propovăduire.

Trebuie, de asemenea, să precizăm că Dumnezeu este Cel ce ne-a iubit întâi. Iubirea noastră către El este iubire - răspuns, e răspunsul spiritului uman la iubirea ce ne-a arătat-o și ne-o arată Dumnezeu. Dacă la iubirea lui Dumnezeu răspundem cu iubire, între noi și Dumnezeu se realizează o așa unitate încât suntem „un duh” cu Iisus Hristos, așa că ramânem în El și El în noi, viem în El și El în noi, devenind sălaș al Sfintei Treimi și participând la viața ei prin har. „Iată, stau la ușă și bat”, zice Mântuitorul, „De va auzi cineva glasul Meu și va deschide ușa, voi intra la el și voi cina cu el și el cu Mine” (Apocalipsa 3, 20). Iar „cina” aceasta înseamnă unire,

„Petrece întru Mine și Eu în el”, căci „Dumnezeu este iubire și cel ce rămâne în iubire rămâne în Dumnezeu și Dumnezeu rămâne în el” (I Ioan 4, 16).

Lucrarea mântuitoare asupra tuturor oamenilor nu este decât o prelungire a lucrării mântuitoare a lui Hristos asupra firii Lui omenești. De altfel, chiar în lucrarea asupra firii Sale este implicată intenția prelungirii ei asupra celorlalți oameni. Dar, unirea ce se realizează între om și Dumnezeu, nu este identificare panteistă, dizolvare a omului, în Dumnezeu. Dumnezeu nu se îmbogățește, nici nu se desăvârșește prin iubirea noastră. În Dumnezeu omul nu iubește numai pe Dumnezeu, ci întreaga creatură: pe sine, pe aproapele și întreg cosmosul. Dacă iubești pe Dumnezeu, iubești și ceea ce iubește Dumnezeu. De aceea, cel ce zice că „pe Dumnezeu iubește însă pe aproapele său urăște, mincinos este. Cine iubește pe Dumnezeu iubește și pe fratele său” (I Ioan 4, 20-21).

Evidențiind putem afirma că, Hristos, Omul atât de real, e, în împlinirea Lui ca Om, și Dumnezeu. Dar, în Iisus Hristos, ca Logosul întrupat și înviat, și în cei uniți cu El își va atinge și lumea desăvârșirea sau scopul ei. Hristos împlinește creația, întrucât este într-o comuniune deplină cu Dumnezeu. Referatul creației, arată pe om ca coroană și împlinire a creației, în faptele celor cinci zile dintâi cuvântul lui Dumnezeu se manifestă ca simplă poruncă. Omul este chemat în existență și întronizat în creație printr-o misiune ce i se încredințează. De-abia cu acest act creația este desăvârșită (Facerea 2, 1), iar ea se prezintă ca o ordine organizată în trepte, care e orientată spre om și își atinge împlinirea supremă în om. Numai omul este pus în relație cu Dumnezeu fără alte trepte intermediare. Prin om unește Dumnezeu lumea cu Sine.

Iubirea este „fără durată și fără margini” se întinde și asupra vrăjmașilor, căci zis-a Domnul: „Ați auzit că s-a zis: Să iubești pe aproapele tău și să urăști pe vrăjmașul tău. Iar eu zic vouă: Iubiți pe vrăjmașii voștri, binecuvântați pe cei ce vă blestemă, faceți bine celor ce vă urăsc și rugați-vă pentru cei ce vă vatămă și vă prigonesc. Ca să fiți fiii Tatălui vostru Celui din ceruri, că El face să răsară soarele peste cei răi și peste cei buni și trimite ploaie peste cei dreپți și peste cei nedreپți. Căci dacă iubiți pe cei ce vă iubesc, ce plată veți avea? Au nu fac și vameșii același lucru? Și dacă îmbrățișați numai pe frații voștri, ce faceți mai mult? Au nu fac și neamurile același lucru? Fiți, dar, voi desăvârșiți, precum și Tatăl vostru Cel ceresc desăvârșit este” (Matei 5, 43-48).

În concluzie, iubirea este „atotputernică” (I Ioan 1-3), este idealul care odată ce a pus stăpânire pe sufletul Apostolilor a făcut din ei vestitori neînfricați ai Evangheilei până la

marginile pământului și până la sfârșitul veacurilor, iar cel ce iubește pe Dumnezeu, Acesta revarsă asupra sa iubirea Sa divină, care este infinită și duce la desăvârșire. La iubirea lui Dumnezeu ei răspund prin iubirea lor până la moarte. “Cine ne va despărți pe noi de dragostea lui Hristos? Necazul sau strâmtorarea sau prigoana, sau foametea sau goliciunea sau robia? Precum este scris, că pentru tine suntem omorâți toată ziua, socotiți am fost ca niște oi de junghiere. Dar în toate acestea biruind cu prisosință prin Acela care ne-a iubit pe noi. Pentru că suntem încredințați că nici moartea, nici viața, nici îngerii, nici căpeteniile, nici puterile, nici cele de acum, nici cele viitoare, nici înălțimea, nici adâncul, nici altă făptură oarecare nu va putea să ne despartă de dragostea lui Dumnezeu, care este în Hristos Iisus, Domnul nostru” (Romani 8, 35-39). Nimeni și nimic nici viața și nici moartea, nici cerul, nici iadul, nu pot să despartă pe creștini de Dumnezeu, deoarece credințele și speranțele și suferințele lor sunt dublate de iubire și își află expresia în ea.

Astfel, porunca iubirii (I Ioan 3, 23) de aproapele a fost prea apropiată inimii noastre căzute, căci, porunca este duhovnicească, iar pe inima noastră au pus stăpânire trupul și sângele. Porunca este nouă, iar inima noastră a rămas veche. Iubirea noastră firească a fost vătămată de cadere; ea trebuie omorâtă și aceasta o spune Hristos, o poruncește, pentru a putea agonisi din Evanghelie, iubire sfântă către aproapele, iubire în Hristos.

Însușirile omului nou trebuie să fie toate noi; nici o însușire veche nu i se potrivește. Înaintea Evangheliei, nu are nici un preț iubirea apărută din mișcarea sângelui și din simțirile trupesti. Și ce preț poate să aibă aceasta, atunci când ea jură, cu sângele aprins, să-și pună sufletul pentru Domnul, iar peste câteva ceasuri, atunci când sângele s-a răcit, se jură că nu-L cunoaște? (Matei 26, 33; 26, 35; 26, 74). Cunoscându-L pe Hristos și acesta ne va recunoaște când ne vom prezenta în fața Tatălui, căci numai așa, creștinii se pot face părtași la bucuria și dragostea Tatălui ceresc, împărtășită și descoperită nouă de Însuși Fiul Său, Care a venit pentru toți oameni de pretutindeni spre a noastră mântuire.

Bibliografie selectivă

I. IZVOARE:

1. *Biblia sau Sfânta Scriptură*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2008.
2. *Biblia sau Sfânta Scriptură*, tipărită cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, versiune diortosită după Septuaginta, redactată și adnotată de Bartolomeu Valeriu Anania, Arhiepiscopul Clujului, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2001.
3. ***, *Septuaginta: Isaia, Ieremia, Baruh, Plângeri, Epistola lui Ieremia*, volum coordonat de Cristian Bădiliță, Francisca Băltăuanu, Monica Broșteanu, în colaborare cu Pr. Ioan-Florin Florescu, Editura Polirom, Iași, 2011.
4. ***, *Mărturisirea de credință a Bisericii Ortodoxe*, (1964) traducere de Alexandru Elian, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București 1981.

II. SCRIERI PATRISTICE:

1. Sfântul Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului 1, 5*, în *Scrieri*, vol. I, col., "P.S.B." 15, Editura I.B.M.B.O.R., București, 1987.
2. Sfântul Chiril al Alexandriei, *Glașira I, 2 (despre Adam)*, traducere Pr. Dumitru Stăniloae, în *Sfântul Chiril al Alexandriei, Scrieri*, partea a II-a, colecția "P.S.B.", vol. 39, Editura I.B.M.B.O.R., București, 1992.
3. Idem, *Despre Sfânta Treime*, III, trad. Pr. D. Stăniloae, în P.S.B. 40, partea a III-a, Editura I.B.M. București 1994.
4. Idem, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al B.O.R., București, 2000.
5. Idem, *Scrieri, Partea a IV a*, în "P.S.B", vol. 41, *Comentariu la Evanghelia după Ioan*, Cartea a X a, 7.
6. Sfântul Ciprian al Cartaginei, *Epistola 62*, în "Opere", Partea 1, Kiev, 1891.
7. Sfântul Ciprian, *Despre Rugăciunea Domnească*, trad. de Pr. Prof. Dr. D. Stăniloae în col. "P.S.B.", vol. III, *Apologeți de limbă latină*, Editura I.B.M.B.O.R., București, 1981.
8. Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Cuvânt înainte note și indici, Pr. Dr. Fecioru, în vol. *Clement Alexandrinul*, partea a II-a, "P.S.B"., 5, Editura I.B.M., București 1982.

9. Idem, *Pedagogul*, trad, introducere, note și indicii de Pr. Dr. Fecioru, în vol. *Clement Alexandrinul, "Scrieri"* partea I, "P.S.B.", Editura I.B.M. B.O.R., București 1982.
10. Sfântul Dionisie Areopagitul, *Despre numele divine*, trad. de pr. Cicerone Iordăchescu și Teofil Simenschy, Iași, 1936.
11. Dionisie Pseudo-Areopagitul, *Ierarhia Cerească, Ierarhia Bisericească*, traducere din grecește de Pr. Cicerone Iordăchescu, Chișinău, 1932.
12. Diadoh al Foticeii, *Cuvânt ascetic despre viața morală, despre cunoștință și despre dreapta socoteală duhovnicească, împărțit în 100 de capete*, în *Filocalia* vol I, trad. de Pr. Prof. D. Stăniloae, Editura I.B.M.B.O.R., București, 1987.
13. Fericitul Augustin, *De civitas Dei*, Eduard Hoffman, p3, *Retractiones*, Editura Pius Knol, Pragae Vindobonae, Lipsiae, 1898.
14. Sfântul Grigore de Nyssa, *Despre rugăciunea domnească*, IV, "PSB", 29, 1, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 1982.
15. Idem, *Despre suflet și înviere*, PSB, 30, 2, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 1998.
16. Idem, *Despre desăvârșire*, col. "P.S.B.", 30, 2, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 1998.
17. Idem, *Despre facerea omului*, trad. de Pr. Prof. Dumitru Staniloae București, col. "P.S.B.", 30, 2, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1998.
18. Sfântul Grigorie Teologul, *Cele cinci cuvântari despre Dumnezeu*, trad. de Pr. Dr. Gh. Tilea și Asit. Univ. Dr. Nicolae Barbu, București, 1947.
19. Sfântul Grigorie de Nyssa, *Despre viața lui Moise*, Editura Sfântul Gheorghe-Vechi, București, 1995.
20. Idem, *Tâlcuire amănunțită la Cântarea Cântărilor*, IV, "P.S.B.", 29, 1, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 1982.
21. Sfântul Ioan Damaschin, *Dogmatica*, traducere din limba greacă de Dumitru Fecioru în *Izvoarele Ortodoxiei*, Nr. 1, Editura Librăriei Teologice, București, 1938.
22. Sfântul Ioan Gură de Aur, *Cele 7 cuvântări ținute spre lauda Sfântului Apostol Pavel*, trad. Pr. Matei Pâslaru, în Revista "B.O.R.", 1971, nr. 11-12.

23. Idem, *Comentariu la Epistola I către Corinteni*, P.G. LXI, 9-328, trad. în românește în volumul, *Comentariile sau explicarea Epistolei I către Corinteni a celui între Sfinți Părintelui Nostru Ioan Hrisostom*, trad. din Limba elenă ediție Oxania, 1847 de Arhim. Teodosie Athanasie, București 1908.
24. Idem, *Omilii la Matei*, Scrieri partea a treia, Colecția "P.S.B.", Editura I.B.M.B.O.R., București, 1994.
25. Idem, *Omilii la Epistola către Efeseni*, Cuvântul 9, 3, col. "P.S.B.", Editura I.B.M.B.O.R., București, 1996.
26. Fericitul Ieronim, *Comentarii in Isaia*, PL, Ediția Migne, Paris, 1844-1855, 1862-1865, vol. XXVIII, col. 825.
27. Sfântul Ioan de Kronstadt, *Viata mea în Hristos*, trad. de Boris Buzilă, Editura Sofia, București 2005.
28. Sfântul Isaac Sirul, *Cuvinte despre nevoie*, în *Filocalia română*, vol. X, trad. de pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Editura I.B.M.B.O.R., București, 1988.
29. Sfântul Isaac Sirul, *Cuvinte despre sfintele nevoie*, trad. Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *Filocalia*, vol. IX, Editura Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1998.
30. Sfântul Ioan Scărarul, *Scara*, trad. de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, Editura Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1992.
31. Sfântul Ioan al Crucii, *Sfaturi de lumină și iubire*, Editura Eidos, Botoșani, 1994.
32. Sfântul Iustin Martirul și Filozoful, *Apologia întâia XXVI*, note și indicii de Pr. T. Bodogae în "Apologeți de limba greacă", "P.S.B.", 2, Editura I.B.M., București 1980.
33. Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Capete de dragoste*, suta a patra, cap. 55, în *Filocalia română*, vol. II, Editura I.B.M.B.O.R., București, 2001.
34. Idem, *Cele două sute de capete despre cunoștința de Dumnezeu și economia întrupării Fiului lui Dumnezeu. A doua suta*, în „*Filocalia sfintelor nevoie ale desăvârșirii*”, vol. II, traducere, introducere și note de Dumitru Stăniloae, Editura Humanitas, București, 1999.
35. Idem, *Despre cele două firi în Hristos cel Unul și Dumnezeuul nostru*, PG 91, col. 193.
36. Idem, *Ambigua*, traducere Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, vol. 80, col. "P.S.B.", Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1983.

37. Petru Damaschinul, *Din dumnezeieștile învățături duhovnicești ale cuviosului părintelui nostru Petru Damaschinul*, în *Filocalia*, vol. V, traducere de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1978.
38. Sfântul Simeon Noul Teolog, *Imnele iubirii dumnezeiești. Imnul 17*, în volumul Preot Prof. Acad. Dr. Dumitru Stăniloae, *Studii de teologie dogmatică ortodoxă*, Editura Mitropoliei Olteniei, Craiova, 1991.
39. Sfântul Simeon al Tesalonicului, *Despre Sfânta Biserică*, în ”*Tratat asupra tuturor dogmelor credinței noastre ortodoxe*”, trad. de Toma Teodorescu, București, 1865.
40. Sfântul Vasile cel Mare, *Hexameronul, Omilia I*, cap. 6, Migne, P.G., Tom. XXIX, col. 16.
41. Idem, *Despre Sfântul Duh. Corespondență. Scrieri, Partea a III-a*, Scrisoarea 234, I *Scrisorile Sfântului Vasile cel Mare către Sfântul Grigorie*, trad. Pr. Prof. Dr. C. Cornițescu și Pr. Prof. Dr. T. Bodogae, col. ”PSB”, vol. 12, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1988.
42. ***, *Filocalia*, vol. II, trad. de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1984.
43. ***, *Filocalia*, vol 3, trad. de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1994.
44. ***, *Filocalia*, vol 6, trad. de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987.
45. ***, *Filocalia*, vol 8, trad. de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987.
46. ***, *Filocalia română*, vol.10, trad. de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1992.

III. LUCRĂRI

1. Andrușos, Hristu, *Dogmatica Bisericii Ortodoxe răsăritene*, trad. de Pr. prof. Dumitru Stăniloae, Editura și Tiparul Tipografiei Arhidiecezane, Sibiu, 1930.
2. Alebizopol, Pr. Prof. Dr. Antonios, *Ortodoxia în fața sectelor*, trad. de Pr. Ion Buga, Editura Symbol, București, 1993.
3. Achimescu, N., *Istoria și filosofia religiei popoarelor antice*, Editura Junimea, Iași, 1998.

4. Idem, *Familia creștină între tradiție și modernitate. Considerații teologico-sociologice*, în vol. *Familia creștină de azi*, Iași, 1995.
5. Angelicude, Calist, *Introducere în Filocalia*, vol VIII, traducere de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1982.
6. Bartoș, E., *Conceptul de îndumnezeire în teologia lui Dumitru Stăniloae*, Editura Institutul Biblic “Emanuel”, Oradea, 1999.
7. Buchiu, Ștefan, *Dogmă și Teologie*, vol I, Editura Sigma, Sibiu, 2006.
8. Bobrinskoy, Pr. Prof. Boris, *Împărtășirea Duhului Sfânt*, traducere de Măriuca și Adrian Alexandrescu, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1999.
9. Idem, *Taina Bisericii*, trad. Vasile Manea, Editura Patmos, Cluj-Napoca, 2002.
10. Idem, *Împărtășirea Sfântului Duh*, trad. Măriuca și Adrian Alexandrescu, Editura IB.M.B.O.R, București, 1999.
11. Blenkinsopp, Joseph, *Une histoire de la prophétie dans l’Israel. Depuis le temps de l’installation en Canaan jusqu’a la période hellénistique*, traduites par M. Desjardins, Lectio Divina, 152, Editure Cerf, Paris, 1993.
12. Brown, Raymond E.; Fitzmyer, Joseph A.; Murphy, Roland E.; *Introducere și comentariu la Sfânta Scriptură*, vol. IV, Literatura Profetică, traducere Pr. Dumitru Groșan, Editura Galaxia Gutenberg, Târgu-Lăpuș, 2009.
13. Borca, Vasile, *Omul, încununare a operei de creație. Natura și destinul său în lumina Revelației biblice a Vechiului Testament*, Editura Universitatea de Nord, Baia Mare, 2007
14. Breck, Jhon, *Puterea cuvântului în Biserica dreptmăritoare*, trad. de Monica E. Herghelegiu, Editura I.B.M.B.O.R., București, 1999.
15. Bulgakov, Serghei, *Ortodoxia*, traducere de Nicolae Grosu, Editura Paideia, București, 1997
16. Belu, Dumitru Belu, *Despre iubire*, Editura Omiscop, Craiova, 1997.
17. Basile de Cesaree, *Sur le Saint - Esprit*, trad. de Benoit Pruche, col. „Sources Chretiennes”, nr. 17-bis, Les Editions du Cerf, 1968.
18. Bucevschi, Orest, *Păcatul strămoșesc*, Cluj, 1934.

19. Bainton, Roland H., *Early Christianity*, D. Van Nostrand Company , INC. Princeton, New Jersey, Toronto, London, 1960.
20. Cornițescu, Pr. Prof. Dr. Constantin, *Studiul biblic al Noului Testament - Curs pentru anul II*, vol II, Editura Europolis, Constanța, 2005.
21. Idem, *Studiul biblic al Noului Testament - Curs pentru anul I*, vol. I, Editura Europolis, Constanța, 2005.
22. Idem, *Umanismul la Sfântul Ioan Hrisostom*, teză de doctorat Analecta Vlatodon, vol. X, Tesalonic 1971.
23. Cornițescu, Pr. Prof. Dr. Emilian; Vasile, Pr. Lector Dr. Adrian, *Comentarii biblice*, Editura Europolis, Constanța, 2006.
24. Chițescu, Prof. N. Chitescu; Todoran, Pr. Prof. Isidor, Pr. Prof. I. Petreuta, *Teologia Dogmatica și Simbolica*, Editura Renașterea, Cluj, 2004.
25. Charpentier, Etienne, *Pour lire le Nouveau Testament*, Paris, 1983.
26. Constantinescu, Preot Prof. Dr. Ioan, *Studiul Noului Testament*, manual pentru Seminariile Teologice, Editura Credința noastră, București, 1992.
27. Cristea, Patriarhul Miron, *Sfânta Scriptură, Cuvânt înainte*, Tipografia Cărilor Bisericești, 1936.
28. Comoroșeanu, A., *Dogmatica*, - partea specială - Cernăuți, 1889.
29. Idem, *L'Essor du Christianisme Oriental*, Presses Universitaires de France, Paris, 1964.
30. Idem, *Întrebări asupra omului*, trad. Ierom. Iosif Pop, Editura Episcopia Ortodoxă Romană-Alba Iulia, 1997.
31. Congar, Yves, *Credo nello Spirito Santo*, I, Brescia, 1981.
32. Idem, *Jurnal de teologie*, Paris, Cerf, 2000.
33. Coman, Pr. Prof. Dr. Constantin, *Ortodoxia sub presiunea istoriei*, Editura Bizantină, București, 1995.
34. Cabasila, Nicolae, *Despre viața în Hristos*, trad. Pr. Prof. Dr. T. Bodogae, Sibiu, 1946.
35. Idem, *Despre viața în Hristos*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1997.
36. Idem, *Explication de la Divine Liturgie*, trad. de Severin Salaville, Les Editions du Cerf, Paris, 1967.

37. Dausch, Dr Petrus, *Christus Inder Modernen Saziale*, Bvgunt, Munster In Wesfalen 1920, Passim.
38. Dossin, Georges, *Signaux Lumineux au Pays de Mari*, in “*Revue d’Assyriologie*”, XXXV, 1938, William Foxwell Albright, *The Biblical Period*, in “*The Jews. Their History*”, Edited by Louis Finkelstein, Schocken Books, New York, 1974.
39. Dennefeld, L., *Introduction a l’Ancien Testament*, Libraire bloud et Gay, Paris, 1934.
40. Dinu, Natalia Manoilescu, *Iisus Hristos Mântuitorul în lumina Sfintelor Evanghelii*, vol. I, Editura Bizantină, București, 2001.
41. Evdochimov, Paul, *Iubirea nebună a lui Dumnezeu*, Editura Anastasia, București, 1993.
42. Idem, *Cunoașterea lui Dumnezeu în tradiția răsăriteană*, Editura Christiana, București, 1996.
43. Herțeliu, Claudiu, *Analiza statistică a fenomenului religios în România*, teză de doctorat sub coordonarea științifică a prof. univ. dr. Alexandru Isaic-Maniu, Academia de Studii Economice, Buc. 2006.
44. Iustin, Patriarhul B. O. R., *Activitatea Sfântului Apostol Pavel în Atena*, Editura Anastasia, 2002.
45. Ică, Pr. Prof. Dr. Ioan jr, Germano Marani, *Gândirea Socială a Bisericii*, Editura Deisis, Sibiu, 2002.
46. Iordache, Dr. Sița, *Persoană și comuniune - Teologie Dogmatică Ortodoxă*, (teză de doctorat), Editura Argoanut, Cluj-Napoca, 2011.
47. Lacarrière, Jacques, *Au coeur de mythologies*, collection Folio, Gallimard 2002.
48. Lossky, Vladimir, *Vederea lui Dumnezeu*, trad. de Rus Remus, Editur Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 1995.
49. Idem, *Teologia mistică a Bisericii din Răsărit*, trad. de Pr. Prof. Dr. Vasile Răducă, Editura Bonifaciu, 1998.
50. Moldovan, Pr. Conf. Ilie, *Învățătura unitară despre Sf. Duh și despre Biserică exprimată în simbolul de credință la Sinodul II Ecumenic*, în Ortodoxia, nr. 3, 1981.
51. Munteanu, Prof. Dr. Daniel, *Dumnezeu-Tatal – Izvorul iubirii și al vieții veșnice. Impulsuri trinitare pentru o cultură a păcii și a comunicării vindecătoare, în Dumnezeu-Tatăl și viața Preasfintei Treimi*, coordonat de Prof. Dr. Stefan Buchiu și Pr. Asist. Dr. Sorin Selaru, Editura Trinitas, Bucuresti, 2010.

52. Negoită, Athanase, *Teologia biblică a Vechiului Testament*, Editura Sophia, București, 2004.
53. Olariu, Prof. Dr. Iosif, *Epistolele Sântului Apostol Pavel către Romani, Corinteni, Galateni și Efeseni*, Tipografia diecezană, Caransebeș, 1910.
54. Petrescu, Î.P.S. Prof. Dr. Teodosie Arhiepiscopul Tomisului, *Cartea Psalmilor și importanța ei în viața pastoral-misionară a Bisericii*, Ediție îngrijită de Pr. Dr. Nicoale Răzvan Stan, Editura Arhiepiscopiei Tomisului, Constanța, 2008.
55. Idem, *Muzica Vechiului Testament*, Ediție îngrijită de Pr. Dr. Nicoale Răzvan Stan, Editura Arhiepiscopiei Tomisului, Constanța, 2008.
56. Idem, *Cântarea de cult și Sfânta Scriptură*, Ediție îngrijită de Pr. Dr. Nicoale Răzvan Stan, Editura Arhiepiscopiei Tomisului, Constanța, 2008.
57. Pop, Pr. Conf. Univ. Dr. Octavian, *Lucrarea Duhului Sfânt în Vechiul Testament*, Editura Mirton, Timișoara, 2004.
58. Pentiuc, Pr. Eugen, *Cartea profetului Osea*, teză de doctorat, București, 1997.
59. Preda, Dr. Constantin, *Credința și viața Bisericii primare*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2002.
60. Pop, PS. Dr. Irineu Bistrițeanul, *Cu Hristos pe calea vieții*, Editura Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2006.
61. Parrinder, Geoffrey, *Dicționarul creștinismului*, Editura Lucaman, București, 1998.
62. Popescu, Pr. Prof. Acad. Dr. Dumitru Gh., *Iisus Hristos Pantocrator*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2005.
63. Idem, *Hristos. Biserică. Misiune*, Editura Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2005.
64. Radu, Pr. Prof. Dr. Dumitru, *Învățătura ortodoxă despre Dumnezeu*, în „*Îndrumări Misionare*”, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1986.
65. Idem, *Ce este Biserica după învățătura ortodoxă?*, după „*Îndrumătorul pastoral*”, Editura Arhiepiscopiei Bucureștilor, București, 1981.
66. Idem, *Caracterul ecleziologic al Sfintelor Taine și problema intercomuniunii*, teză de doctorat, Editura I.B.M.B.O.R., București, 1978.

67. Idem, *Despre înnoirea și îndumnezeirea omului în Hristos*, Editura Mitropolia Olteniei, Craiova, 2007.
68. Rezuș, Pr. Prof. Dr. Petru, *Teologia ortodoxă contemporană*, Editura Amacord a Mitropoliei Banatului, Timișoara, 1989.
69. Renaud, B., *La formation du livre de Michée. Tradition et actualisation*, Editure Étude Biblique, Paris, 1977.
70. Rice, J., *Christ in the Old Testament*, London, 1969.
71. Rose, Ieromonah Serafim, *Cartea Facerii, Crearea lumii și omul începuturilor*, Editura Sofia, București, 2001.
72. Stamatiou, Pr. Prof. Dionisie, *Epistola a II-a către Tesaloniceni*, Editura Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Iași, 1996.
73. Stăniloae, Pr. Prof. Dr. Dumitru, *Spiritualitatea ortodoxă. Ascetica și mistica*, Editura Deisis, Sibiu, 1997.
74. Idem, *Sfânta Treime sau la început a fost Iubirea*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2005.
75. Idem, *Spiritualitatea ortodoxă. Ascetica și mistica*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1992.
76. Idem, *Chipul nemuritor al lui Dumnezeu*, vol. I, Editura Cristal, București 1995.
77. Idem, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. III, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1997.
78. Schapira, A. M., *The Messiah according to the Old Testament and New Testament*, London, 1924.
79. Sterea, Tache, *Credință și misiune*, Editura Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, București, 1999.
80. Idem, *Teologie Dogmatică și Simbolică*, vol. 2, Editura I.B.M.B.O.R., București, 2003.
81. Yannaras, Christos, *Libertatea morală*, Editura Anastasia, București, 2002.
82. Young, E. J., *The Prophecy of Daniel Commentary*, New York, 1949.
83. Zăvorâtul, Teofan, *Raspunsul și întrebări ale intelectualilor*, Editura Sophia, București, 2004.

IV. STUDII ȘI ARTICOLE

1. Apostolu, drd. George, *Iubirea și milostenia după Sfântul Ioan Hrisostom*, în revista "M.M.S.", LXV (1989), nr. 1.
2. Arion, Drd. Leon Gh., *Unitatea și universalitatea Bisericii după Epistolele Pauline*, în Studii Teologice, an XIX, nr. 1-2, 1967.
3. Alexe, Magistr. Ștefan C., *Viața creștină după Bărbații Apostolici*, în "S. T." VII, 1955, nr. 3-4.
4. Idem, *Ecleziologia Părinților Apostolici*, în "S. T." VII, 1955, nr 5-6.
5. Barbu, Pr. Prof. Dr. Ioan, *Considerații generale asupra raportului dintre Vechiul și Noul Testament*, în "GB", anul LXVI (2007), nr. 4-6.
6. Bodogae, Pr.T., *Ce înseamnă să te numești creștin*, în „Biserica Ortodoxă Română”, nr.1-2, 1973.
7. Bălana, Pr. Magistr. Gh. N., *Sfântul Apostol Pavel și creștinii din Corint*, în "S.T.", an IX (1957), nr.7-8.
8. Cornițescu, Diac. Asist. Emilian, *Profețiile mesianice s-au împlinit în Iisus Hristos*, în "Glasul Bisericii", nr. 1-3, 1983.
9. Cornițescu, Pr. Prof. Dr. Emilian, *Persoana lui Mesia și lucrarea Sa în lumina profețiilor vechi testamentare*, în "Studii Teologice", anul XXXVII (1985), nr. 9-10.
10. Idem, *Întreita slujire a Mântuitorului Hristos după Vechiul Testament*, în "Ortodoxia", anul XXXV (1983), nr. 1.
11. Chiricescu, C., *Sfântul Apostol Pavel după Sfânta Scriptură*, în „B.O.R.”, an XXI, nr. 8, 1997.
12. Chițescu, Nicolae, *Activitatea Sf. Apostol Pavel în Atena*, în "B.O.R.", nr. 9-10, 1948.
13. Criștescu, Vasile, *Caracterul comunitar al chipului lui Dumnezeu în om*, în „Studii Teologice”, an XLIV (1992), nr. 1-2.
14. Mladin, Nicoale, *Iisus în viața morală a credincioșilor*, în Studii Teologice, nr. 5, 1953.
15. Plămădeală, I.P.S. Antonie, *Biserica slujitoare*, teză de doctorat, în "Studii Teologice", 1972, nr. 7-8.
16. Radu, Pr. Prof. Dr. Dumitru, *Caracterul ecleziologic al Sfintelor Taine și problema comuniunii* (teză de doctorat), în *Ortodoxia*, nr. 1 – 2 / 1978.
17. Idem, *Aspectul comunitar-sabornicesc al mântuirii*, în "Ortodoxia", nr.1, 1974.

18. Idem, *Biserica în viziune ortodoxă și concepțiile sectare*, în Studii Teologice, nr. 3-4, 1997.

V. DICȚIONARE

1. Bria, Pr. Prof. Dr Ion Bria, *Dicționar de Teologie Ortodoxă A-Z*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1994.
2. Chassang, A., *Dictionaire grec-française*, Paris, 1888.
3. Douglas, J.D., M.A., B.D., S.T.M., Ph.D., *Dicționar biblic*, Societatea Misionară Română, Editura Cartea creștină, Oradea, 1995.
4. Dincescu, Pr. Constantin, “*Dicționar al Noului Testament*”, București, 1929.
5. Mircea, Pr. Dr. Ioan - *Dicționar al Noului Testament*, Editura I.B.M.B.O.R., București, 1984.
6. Parrinder, Geoffrey - *Dicționarul creștinismului*, Ed. Lucaman, București, 1998.
7. Stoian, Pr. Ioan M. – *Dicționar religios*, Ed. Garamond, București, 1994.